

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.—

VIDEM, 16. - 31. JANUARJA 1953.

Leto IV. — Štev. 57

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 500.— ltr, 6 mesečna 300.— lir.

Trinkove proslave v zamejstvu

ZAMEJSKI SLOVENCİ NA KOROSKEM, V TRSTU IN V GORICI, BODO IMELI NASLEDNJE PROSLAVE ZA 90 LETNICO MONS. IVANA TRINKA:

V CELOVCU BODO V PETEK 23. T. M. OB 14.30 URI IMELI PO RADIU SVEČANO PROSLAVO V SLOVENSČINI;

V TRSTU V SOBOTO 24. T. M. OB 21. URI SVEČANA PROSLAVA V »AUDITORIUMU«, KI JO PRIREDI SHPZ;

V NEDELJO 25. T. M. OB 17. URI SVEČANA PROSLAVA V GORICI, V PROSVETNI DVORANI NA KORZU VERDI 1, KI JO PRIREDI ZAMEJSKA MLADINA S SODELOVANJEM GORIČANOV, BENEČANOV IN KOROSCEV.

Ob devetdesetletnici monsignorja Ivana Trinkina

Pred devetdesetimi leti se je rodil v beneškosllovenskem Trčmunu pod Matajurjem otrok, ki je dorasel v mladeniča in noža in je delal leta in leta, doma in v svetu, in se je vrnil pod Matajur, da se oddahne od dela in prime za novo delo, ljudstvu v pomoč in blaginjo. Ta delavni mož, ki je začel svojo življenjsko pot pred skoraj sto leti, je monsignor in profesor Ivan Trinko.

Naš list je Trinkove gore list, nosi ime po njegovem vrhu, razgleduje se kakor ta po sončnih pobočjih in dolinah Beneške Slovenije, opazuje in beleži, kaj se dogaja v tej slovenski deželi. Gotovo ne bo odveč, ako spregovorimo ob tako častitljivi obletnici o slavljencu, ki tekmuje v stoletni odpornosti z domačim vrhom in se kakor on razgleduje do skrajnih slovenskih meja na zapadnem robu slovenskega ozemlja.

Ivan Trinko je delil usodo svojih rojakov v treh Italijah: v liberalni, fašistični in današnji republikanski Italiji.

Od tretjega do šestdesetega leta je živel Trinko v svobodoljubni kraljevini Italiji, ki je pregnala nazačnjaško Avstrijo

iz svojih dežel in je prišla do Matajurja v imenu svobode. Beneške Slovence si je skušala pridobiti z obljubo narodne svobode in spoštovanja slovenskega jezika. Vladajoči krogi so žal prežgodaj pozabili na svoje lepe obljube in vzvišene nauke največjih italijanskih duhov ter so začeli Slovence raznarodovati po uradih in šolah, gospodarsko pa zanemarjati njihove vasi.

Mladi Trinko je postal žrtev teh razmer. Moral je v italijanske osnovne, srednje in višje šole. Ze tedaj se je zavedel, zlasti pod vplivom Petra Podreke, da v taki uredbi nekaj ne more biti prav, da je vse njegovo ljudstvo prevarano in opekrjeno. Z lastno voljo in vztrajnostjo se je dokopal do slovenske izobrazbe, do slovenskih knjig in do slovenskega pisanja. Začutil je živo potrebo po tesni povezavi z matičnim narodom in po stikih s pesniki in pisatelji na Primorskem in Kranjskem, zlasti z dvajset let starejšim goriskim slavčkom Simonom Gregorčičem. Skladal je slovenske pesmi in jih objavljaval v slovenskih listih. Z dvaintridesetimi leti je izdal v Gorici zbirko svojih pesmi, ki so vzbudile pozornost v ožji in širši domovini.

Križev pot naroda in pastirja

Vladni krogi so postajali bolj in bolj krivični. Da bi pospešili raznarodovanje, so ustanovili v Sentpetru ob Nadiži italijansko učiteljsko namesto slovenskega in silili mlade učitelje, naj raznarodujejo slovenske otroke. Le v cerkvi je imela slovensčina nekaj zavetja. Ivan Trinko je postal profesor v videmskem bogoslovnem semenišču. Poleg drugih predmetov je poučeval slovenski jezik v prostem tečaju in pripravljaval mlade bogoslovce, da so pozneje po službah pridigali in učili ljudstvo v domačem jeziku. Pisal je o beneških Slovencih in Rezijanih ter zavračal kriva mnenja nekaterih italijanskih piscev o slovenskih narečjih v Italiji. Bil je v zvezi s slovenskimi župniki in kaplani, ki so skrbeli za to, da pride ljudstvo do slovenskega branja, da se širile slovenske knjige in se je vsaj delno zajezil raznarodovanje, ki bi bil rad preplaval slovenske kraje in oropal slovensko ljudstvo domače govornice. Če je naštel v cerkvenih krogih na neumevanje glede pravice domačega jezika, se je zavzel zanje

z vso odločnostjo, ne gledé na visoke zamere.

Ziveč ob dotiku dveh narodov je kazal Trinko vse življenje popolno umevanje za potrebe in pravice obeh. Nekaj pesmi je zložil v italijansčini. Pisal je italijanske članke, razprave in knjige o raznih snoveh, posebno o južnih Slovanih, da razširi med Italijani poznavanje slovanskih kultur. Z istim namenom je prevajal slovenske in druge slovanske pisatelje v italijansčino. V Vidmu je zasledoval z živim zanimanjem razvoj furlanskega in italijanskega slovstva. Bil je član videmske akademije znanosti in je večkrat predaval v njej.

Njegova semeniška sobica je bila vselej zatočišče vsem, ki so potrebovali nasveta ali pomoči. Zlasti njegovi rojaki so se radi zaupno zatekali k njemu v svojih križih in težavah. Trinko je vselej rad pomagal z nasvetom, poukom ali dejanjem. Čeprav ga je služba vezala na tuje okolje, je ostal ves čas v najtesnejših stikih z Beneško Slovenijo in se zanimal za usode njenega prebivalstva.

Po stopinjah kaplana Čedermaca

Kako je moralo biti takemu možu v fašistični Italiji, si vsako lahko predstavljajo. Trinko se je trudil za ohranitev in naravni razvoj prebivalstva, za njegovo gospodarsko in kulturno blaginjo, za širjenje narodne zavesti in za pravice slovenskega jezika med slovensko-beneškimi rojaki. Fašizem pa je imel prav nasprotno namene in cilje: gospodarsko in kulturno propadanje Slovencev, ki naj jih silil v izseljevanje, od dne do dne brezobzirnejše raznarodovanje Slovencev z vsemi sredstvi, ne le v šoli in po uradih, temveč tudi v cerkvi in družini. Fašizem je prepovedoval slovensko petje, slovenske bridige, branje evangelija v slovensčini. Prizori, ki jih poznamo iz Bevkovega romana »Kaplan Martin Čedermac«, se niso odigravali samo v tisti fari, temveč po vseh beneškosllovenskih vaseh, cerkvah in cerkvicah.

V tem smrtnem boju beneških Slovencev za lastni obstoj, za stara izročila, za narodnost in jezikovne pravice, je bilo mnogo dušnih pastirjev, ki so stali svoji čredi zvesto ob strani in jo branili z ožjim pohlep in požrešnost rimskih volkov.

Med njimi je bil tudi Ivan Trinko, ki je dvigal svojo veljavno besedo zoper krivične odredbe in odloke, zoper raznarodovalne ukaze tujih oblastnikov, zoper nasilne napade fašističnih krdel, zoper rimski »Divide et impera!« (»Cepi in vladaj!«), s katerim so sovražni poglavarji sejali razdor med domačim prebivalstvom, da bi ga laže krotili in uničevali. Pošiljali so mu opomine in ukore, grozili so mu s

Demokracija - kje si?

Po drugi svetovni vojni živijo beneški Slovenci v republikanski Italiji z demokristjansko vlado. To bi morala biti po dokončnem zlomu fašizma zlata doba demokracije, urejena po svetopisemskem nauku: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!« — po drugem plemenitem nauku: »Ne delaj drugim, česar ne želiš, da drugi tebi storé!« in po tretji, še lepši evangeljski zapovedi: »Pojdite in učite vse narode v njihovem jeziku!« To zlato dobo napoveduje mirovna pogodba, ki je v veljavi od 16. septembra 1947 in nosi

konfinacijo in drugimi kaznimi. V takih borbah je dočkal sedemdesetletnico in osemdesetletnico, a njegova živlost ni popustila. Kakor za vse beneške Slovence je bila ta doba tudi zanj najhujša, najbridkejša.

polet dvajsetih podpisov drugih držav tudi slovesen podpis današnje Italije. Ta pogodba zagotavlja vsem neitalijanskim prebivalcem v Italiji, Slovincem, Nemcem in Francozom, uživanje osnovnih svobod, človeških in jezikovnih pravic in popolno enakopravnost z Italijani, vstevši slovenske šole za Slovence ter dvojezičnost v občinskih in državnih uradih. Prav tako zlato dobo obeta nova italijanska ustava z dne 27. decembra 1947, glavni in temeljni zakon današnje italijanske države, ki je v veljavi že pet let, od 1.

januarja 1948, ki odpravlja protislovenske fašistične zakone, kolikor so v protislovju cil v nasprotju s to novo in napredno ustavo, in priznava Slovincem iste pravice kakor mirovna pogodba. To zlato dobo prave in pravične demokracije si želijo vsi zavedni beneški Slovenci, ki niso podlegli sedemdesetletnemu raznarodovanju, najbolj pa si jo želi največji, najzastužnejši med njimi, ki je posvetil toliko svojega dela in svojih najboljših moči prav temu velikemu smotru.

In vendar, in vendar... Vse dosedanje številke »Matajurja« pričajo žal, da tako zaželena zlata doba demokracije za beneške Slovence še ni napočila. Njihovo stanje se je le neznatno izboljšalo v cerkvi, a ne povsod; marsikje se tudi v cerkvi še zmeraj nadaljuje raznarodovanje. Niti najmanjše spremembe, niti najračlejše demokracije ni opaziti v beneškosllovenskem šolstvu, kjer se nemoteno vrši raznarodovanje vseh slovenskih otrok, natan-

ko po istih predpisih in zakonih kakor pod fašizmom. Če pa si starši sami poiščejo slovensko šolo za svoje otroke, jih italijanski oblastniki nadlegujejo in jim grozijo z neučestnostmi. V Beneški Sloveniji so tudi take italijanske šole, kakršnih ni nikjer na svetu, pri nobenem narodu: če spregovori v taki šoli slovenski otrok s slovenskim otrokom v svoji materinščini, mora plačati kazen in obljubiti, da ne bo več onečaščal italijanske šole s slovenskimi glasovi. Ko je ta vest prvič prodrla v javnost, se je zdelo, da kaj takega v moderni državi ni mogoče, da je to izmišljotina protitalijanske propagande. In vendar se je ta neverjetna vest še večkrat ponovila in potrdila. Taka nad vse sramotna dejstva morajo v javnosti, na zborovanju Organizacije združenih narodov, da se primerno ožigosajo in se postavi v pravo luč država, ki kaj takega dopušča. Ne, država, ki tako razume spo-

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Msgr. Ivan Trinko in njegova umetnost

Ivan Trinko je z leti dozorel v najznačilnejšega, v največjega današnjega beneškega Slovenca. To zorenje je bilo vselej v tesnem stiku z umetnostjo. Trinko je ustvaril svojimi očim in širšim rojakom lepo število vsakovrstnih estetskih vrednot, ki jim sijaj ne ugasne z večerom dobe same. Njegov duh se je razmahoval in uveljavljal v več smereh. Njegova postava se dviga mogočno na stikališču dveh svetov, slovanskega in romanskega. Pod Krnom, na levem bregu Soče, je v Simonu Gregorčiču vstal velik pesnik obsoščim Slovencem; pod Matajurjem, desno od Soče, je dobila najzapadnejša Slovenska veja ob Nadiži odličnega predstavnika, ki se je kot umetnik izživljal zlasti v treh smereh, kot pesnik, kot glasbenik in kot risar.

Ivan Trinko se je rodil dne 25. januarja 1863 v gorskem selu Trčmunu (ital. Terchimonte) vzhodno od Cedada. Temu svojemu planinskemu rajju je ostal mnogo bolj zvest kakor njegov podkranski rojak svojemu. Gregorčič je v dolini opeval krasoto svojih planin in umrl v neutrušenem hrepenenju po njih. Trinko se je vsa leta vračal v poletnih mesecih v svoj matajurski svet in se je zdaj skoraj stalno odtrgal od mesta, da počaka v gorskem zatišju novo ureditev sveta. Domači gorski čari so kot biseri uvezeni v mnoge njegove pesmi in črtice. V domači zemlji je njegov duh tako trdno zakoreninjen, da je vse njegovo delo naravnost ali preloženem posvečeno tudi njej.

Umetniško izživljanje Trinkovo se najkrepkeje zrcali v besedi. Kako se je na gimnaziji kljub neugodnim razmeram s strastno vneto dokopal do svojega izraznega sredstva — do jezika — je bilo že marsikod omenjeno, a je zneraj znova vredno, da se poudari. Italijanski izraz mu je pozneje često služil za to, da je zapadne sosedje seznanjal z našim, ruskim in poljskim slovstvom v prevodih in razpravah. Prevajal je Prešerna, Gregorčiča, Tavčarja in Stritarja («Gospod Miroldolski»), iz Puškina, Nekrasova, Turgenjeva, Tolstojina in Gogolja («Taras Bulbaca»), iz Sienkiewicza in Chlumeckega. Pisal je o beneških Slovencih in njih jeziku, sestavil je slovensko slovnico za Italijane in knjigo o Jugoslaviji. Tudi modroslovnega vprašanja je obravnaval v italijanščini, predaval in pisal o njih in objavil daljše poglavje o slovanskem modroslovju.

Za umetniško ustvarjanje pa mu je služila pretežno materina beseda. Stritar, Gregorčič in Jenko so prebudili dremajoče akorde Trinkove lire. Gregorčič je tihega pesnika izpodbudil, da je svoje stihe izdal v maju 1897 v goriški Slovanski knjižnici z naslovom »Poezije«. Po tej zbirki, ki je vzbudila zanimanje za slovensko umetniško besedo ob Nadiži, je izšlo še več prigradnic, ki bi zaslužile, da izidejo v celotni izdaji Trinkovih pesnitev, ko se poklicani močje odločijo, da nam pokažejo tega važnega slovenskega pesnika v popolnejši obliki, kakor je bilo to do zdaj mogoče. Stritarjevo svetobolje je oplodilo Gregorčiča in je dalo tudi Trinku globljo estetsko podlago za izražanje bolesti, ki so trle njega in njegov rod.

Jenkova zmožnost, da se pesnik poglubi v naravo in mu njene podobe dramijo v srcu sorodne ali nasprotno slike in čustva, je močno poudarjena tudi v Trinkovih pesmih. Blagoglasje, nežnost in milina so osnovni znaki v njegovem »Razpršenem listju«. Rahlo namigavanje mu je ljubše kakor odločno in jarko izražanje globokih občutij. Njegovo črnoglasje je zelo osebno in ne tone nikoli v poganski obup. Njegova miselna lirika sloni na dveh trdnih tečajih:

*Bog in domovina!
Evo luči prave
v tej dolini solzni
teme in zmešnjave.*

Umerjenost, skladnost in resnoba so glavni znaki Trinkove poezije. Bolj razgibana in pestra je včasih njegova proza, ki zna biti tudi šegava in hudomušna, kakor dokazuje knjiga »Naši paglavci«, ki ima svojo ceno v mladinskem in pokrajinskem slovstvu. V teh vrticah in slikah iz beneškoslovenskega pogorja je pisatelj postavil dostojen spomenik svoji lepi, sončni domačiji in rešil kopicu pristnih domačih izrazov z najzapadnejšega roba našega ozemlja.

Tudi glasbena darovitost Trinkova se zdi, da temelji na domači grudi in njeni pesmi. Tujina mu je dala širšo in temeljitejšo glasbeno naobrazbo in ga navdušila predvsem za cerkveno glasbo. Trinko se je rad posvečal cerkvenim skladbam,

PROF. IVAN TRINKO :

Za boljše spoznavanje Jugoslovanov

(Uvod v knjigo »Zgodovina Jugoslovanov«)

Italijanskim čitateljem predstavljam kratek oris politične, literarne in umetnostne zgodovine Jugoslavije v prepričanju, da s tem napravim dobro delo. Pobudo za to so mi dali izboljšani odnosi med Italijo in Jugoslavijo, ker je pravilno, da se prijatelji v vseh ozirih spoznajo med seboj. Jugoslavija, kjer so vedno z ljubeznijo gojili italijanski jezik, pozna dobro Italijo, ker je vedno v veliki meri zajemala iz tega starodavnega studenca civilizacije. Glede Italije pa je drugače; na splošno Italija v preteklosti ni pozna-

ustvarjal po svojih težnjah in močeh, iskal v glasbi plemenitega udejstvovanja in razpravljal o petju in napevih. Pisal je v italijanščini c starih cerkvenih napevih med Slovani v Italiji, o zgodovini oratorija »Odrešenikovo rojstvo« in ponovno o Jakobu Tomadiniju in cerkveni glasbi na Furlanskem. Njegovo glasbeno delo bi zaslužilo podrobnejši strokovnjaški pres. Tu naj poudarimo, da je tudi to njegovo delo v soglasju z vsimi osnovnimi težnjami njegove plemenite duše.

Tretja plat umetniškega izživljanja Trinkovega je upodabljanje umetnost. Tu se je posvetil predvsem risbi s peresom. Gojil jo je zlasti v mlajši dobi, ko so se njegove risbe pojavljale na razstavah in so jih poročila često pohvalno omenjala. Tudi ta vrsta Trinkove tvornosti je značilna zanj kot umetnika in človeka. Večino njegovih risb je uničila prva svetovna vojna. Kolikor jih je ostalo, pričajo vse o tisti notranji skladnosti in ubranosti, ki jo poznamo iz pesmi. V motivih prevladuje domača pokrajina, ki učinkuje neredko kakor ozadje h kakšni pesmi: resna, polna globokih senc, z ne prejarkimi prameni svetlobe. Rad riše gozi, košato grmovje, skalovito strugo s šumečim potokom ali z umerjeno reko, ulico starinskega mesta s slovesnimi oboki, skromno cerkvico, prelomljeno drevo, skrivnostne koticke, vabeče k resnobnemu ali vedremu čustvovanju in razmišljanju. V izberi se razodeva bogastvo občutljive du-

se, ki jo je marsikaj nemilo zadelo, da se je razočarana skrušila vase, a ni podlegla zdvajanju: zmerom znova je v samoti začela sijati od lastne notranje, neuničljive toplote in svetlobe.

Visoka, ravna častljiva Trinkova postava spominja na svetopi-semske očake in obenem na dostojanstvene gospodarje naših kmetij, katerih stopinja razodeva, da se zavedajo svoje veljave, ki vedo, kaj so domu dali in kaj so od nje-ga prejeli. Njegova beseda zveni moško in polno, a pozna tudi vse otenke za izražanje vsakovrstnih čustev. Njegovim plemenitim potezam se pozna, da jim je notranja zavest dala tisto pristnost in svojskost, ki prebija iz vse njegove umetnosti, bodi pesem, skladba ali slika. Trinkova umetnost je pri-kilila iz njega samega, to se pravi iz najbolj zdravega bistva našega naroda na skrajnem zapadu.

IVAN TRINKO — PERORISBA

„TO JE MOŽ!“

Petindvajset let je že tega ko sem prvič srečal »možaka«. To so bila tista leta ko sta bili naša beseda in naša pesem preganjani ko pes v cerkvi.

Takrat torej sem moral v neki skupni narodni zadevi stopiti v Videm k profesorju. Njegovo ime kajpak, komu bi bilo neznano; kaj šele v tistih časih, ko je narod iskal mož, da se nanje vsaj v mislih osloni, da ne omahne! Take misli so orale po glavi, ko je vlak drdral preko furlanskih planjav proti Vidmu.

B izu postaje sem srečal možaka, po videzu kmeta z gorā in ga povprašam, če morda ve, kod se pride do semenišča. Možak se nekam namuzne, italijanski sva govorila, in pravi, da mi kar pokaže do vrat. Pomenkuje se, sva že pri palači; tam se neznanec poslovi in še krepko po moše pristavi: »Saj greste k profesorju. Strmé ga pogledam, kako neki mojo tajno pot pozna. On pa ves nasmejan, a previdno se oziraje poudari in lepo pojoči govori: »To je možak! — Zdaj sem vedel, da narod, preprosti beneški Slovenci, kar nekako bedi in čuva svojega »profesorja«, kot nad svojim narodnim genijem, nad svojim res »može«! Temu ljudstvu, sem tam pri vratih spoznal, ni Trinko samo zamejski - pesnik, on jim je mož tak, da jih redko mati slovenska rodi. — Prav kmalu ga bom videl.

Pri vratarju povprašam, če dobim monsinjora doma. Čez hip me že pokliče iz čakalnice, da pojdem z njim. Po stopnicah in hodnikih sem in tja me vodi na dolgo vežo v prvem nadstropju. »Ecco, la,« mi pokaže in opazim, visoko skoraj asketsko postavo v svečeniški halji, ki se neglo

bliža in razprostire roke kot v objem. »Dobrodošli, saj Vas že poznam, iz Gorice ste, da; kaj delajo naši goriški Slovenci? Kar za menoj!« Na mah me je vodnik beneških Slovencev osvojil. Ni vprašal najprej, uradno, kdo in po kaj sem prišel. Ne! Slovenec si, še Goričan po vrhu, pridi torej sem, da boš s staro slovansko gostoljubnostjo sprejet! Ze sem čutil, da je to mož, ki zna ljudi pridobivati. Na koncu hodnika, na levi je imel sobo. Vstopim. Res soba de.ovnega moža. Po mizah, po stolah, v omarah, na vrhu in na tleh lepo zložene skladanice knjig v vseh evropskih jezikih. Na mizah polno odtisov in zapiskov. Z vseh sten zrejo naše slovanske veličine. Vmes lepe perorisbe. Pogledam podpis: Trinko. Torej tudi v tej umetnosti mora biti doma, ta beneški vse-znalec. Tam je odprt harmonij. Pogledam note na njem — kantata v počast pobra-timu nadškofu Sedeju. Pogledam podpis, zopet — Trinko. Torej tudi skladatelj! V posebni omari je zbirka njegovih izdaj. Ko jih ogledujem, pristopi on, ki je bil med tem tihoma nekam zginil, s pladnjem kruha in kozarci. Zlato se zapeni v časih in ko trčiva slovensko spregovori: »To je kaplja z zapadne slovenske meje. Bog vas živi vse Goričane!« In vas beneške Slovence, ki imate takega moža za steber. Na glas pa: »In Vas, spoštovani Zamejski, ki niste več to sam.«

»Da, da, zdaj smo vsi zamejski!« in se zamisli. Pokaže mi odtise italijanski pisar-ne knjige o Jugoslaviji in pripomni, da boče dobrim Italijanom pravilno pokazati, kdo smo, da nas spoznajo, cenijo in začno spoštovati.

Pogovor se je začel razpletati o naših narodnih vprašanjih. Trinko je zdaj pa zdaj zastrmel oko v daljavo ko da išče pravega izraza delu in skupni bolesti, zdaj se mu spet oko zaiskri kot pesniku vidcu in poišče zbirko svojih poezij in še novih osnutkov. Ko da zna, da mu bo Zupančič za zlato mašo zapel:

»Mar se tam za mejō naš poje rod?« Vedno bolj prijazen in mil je postajal Trinkov obraz. Kar ni se dalo iz prijetne sobe - delavnice in iz njegove bližine. Ze sva obravnavala zadevo in še druge, pa je petrkalo. Profesor vstane in se vrne z nasmehom: »Naši so iz Gornje Benečije!« Se čašo za trdno prijateljstvo in slovo. Fer mož čaka na hodniku. Spoštljivo, a prisrčno zaupno ga pozdravijo, on pa me predstavi: »Kar po naše, ta je pa naš iz Gorice!«

Zuljave roke možakov sežejo v dlan, njih voditelj pa blažen stoji ob strani, večerni sij obzarja obraz njemu - Mojzesu svojega ljudstva.

Spet je dirjal vlak čez furlansko raven. Misli sem nanj, na tega moža, ki je bil v mladosti sam klicar zapadne nrtve straže, zdaj pa že ima ljudi, ki jih je on zdramil.

Danes pa še bolj in še več ko zre tam izpod Matajurja na beneško ravan in ve, da ni več sam, da živi in hrepeni novi rod, ki mu je on mož med nami redek, s svojo mislijo in besedo pot pripravil.

SPOMIN

*Spomin, kam naj bežim...
Pri oknu nem bežim,
tja v noč mi zre oko
otožno in rosno.
Li vidiš zvezde jasne,
kako so žive, krasne!
Kako ti vse miglja
tam z nočnega neba!
A kaj, a kaj vse to?
Kaj meni vse nebo?
Spominov davnih broj
razdira moj pokoj.
Zato, ko vse počiva,
ponočni mir uživa,
pri oknu nem stojim
in tiho se solzim.*

Ivan Trinko

Ob devetdesetletnici msgr. Ivana Trinka

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Štovanje mednarodnih obveznosti in uživanje človeških pravic, ne sodi med članice Organizacije združenih narodov, temveč pod mednarodno nadzorstvo, ki naj jo prisili, da se raznarodovalnemu nasilju dokončno odpove in končno začne izvajati svojo lastno ustavo. Zdaj ji služi taka lepa ustava samo za to, da z njo vara svet. Prav tako ni nobenega sledu o dvojezičnem uradovanju ne po občinskih ne po državnih uradnih.

Poroštvo za bodočnost

Ta kruta dejstva grenijo dneve zavednemu slovenskemu prebivalstvu Beneške Slovenije in njegovemu največjemu predstavniku Ivanu Trinku. Nasprotniki in potujčevalci še zmeraj napadajo sivolasega starosta slovenskih pesnikov in pisateljev, če izda kakšno slovensko knjigo, pa bodi ta še tako nedolžna in preprosta, samo zato, ker je tiskana v slovenskem jeziku in namenjena slovenskemu ljudstvu.

Zrna, ki jih je veliki slavljeneč sejäl v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja, niso padla vsa na nerodovitna tla. Kljub najhujšemu vladnemu pritisku v vseh treh Italijah, liberalni, fašistični in demokristjanski, je ostalo beneškoslovensko ljudstvo zavedno, ohranilo je ljubezen do svoje domače besede in rado poslušala nauke svojega velikega vzornika. V narodnoosvobodilni borbi se je ta ljubezen še bolj utrdila. O tem priča tudi obstoja našega lista, po katerem naše zavedno ljudstvo rado sega, kar ve, da se bori tudi »Matajur« proti raznarodovalcem, za našo materino besedo, za slovensko šolo in za naše narodne pravice. Dežela, ki sponaša s takimi sinovi, kakršen je Ivan Trinko, ne more propasti, ne bo propadla.

Ob devetdesetem rojstnem dnevu želimo Ivanu Trinku, da bi živel še dolgo v zdravju in zadovoljstvu sredi svojega ljudstva in bi z njim dočakal dan, ko se bodo tudi beneškim Slovincem vremenoma dokončno zjasnila.

IAKO IZGLEDAJO NASLOVNE STRANI NEKATERIH DEL NAŠEGA JUBILANTA PROF. MSGR. IVANA TRINKA.

Msgr. prof. Ivan Trinko - Glasbenik

Ni naš namen podajati tu kritično razpravo o Trinkovem glasbenem ustvarjanju, glasbenem udejstvomjanju in o njegovih kompozicijah, marveč samo mimogrede ga osvetliti tudi kot skladatelja in glasbenega kritika. Pesnik in glasbenik se morata nekje srečati. Sam Trinko pravi, da sta se pesništvo in glasba rodila istočasno, da sta dvočrta. Njegova globoka duhovna sila zajame vse dojme, vtise, vplive glasbene umetnosti, ki mu prešinja dušo in srce, da mora izliti svoja doživljavanja čustva v sproščene melodije. Pod takimi vplivi je Trinko prisuškoval prizvoku priproste, a bogate domače ljudske pesmi, slovenske in furlanske, kar ga je napolnjevalo z neizbežnimi hotenji, naravnimi nagnjenji in navdihni prodreti v glasbene skrivnosti in lepote.

Kakor navadno — tako tudi tu: Bogoslovec v semenišču se vsede k harmoniju, počasi prebira roče, tipka za preprostimi pesmi, igra cerkvene ali narodne ter se uvaja v teoretično in praktično muziko. Trinko je tako prišel brez učitelja, brez maestra, a li ves prežet te umetnosti in v svoji zdravi nadarjenosti ter krepki volji

quantum in cruce, Panis Angelicus, S. cro cuor d'amor ferito, Sub Tuum praesidium, Sacerdos et Pontifex, Tantum Ergo, Te ergo quaesumus, Tota pulchra, Tu scendi dalle stelle, Veni creator, Adoramus, Ave te devote, Ave verum, Ave Maria, Laudate, Anima Christi, Cor Jesus flagrans, Cor Arca, Dolce Cuor, Domine non sum dignus, Deus miseratur, Decora lux, Dal tuo celeste trono, Dormi o fanciul, Dormi non piangere itd. tudi v več primerih z istim besedilom, a z drugim napevom.

Vse te skladbe so v rokopisu. Posvetnih pesmi nismo zasledili. So tudi slovenske, ki jih še iščemo. Bogve kje so po Trinkovih begunskih zaborih?

Dve lepi Trinkovi skladbi sta takozvana »Missus« (Poslan je Angel od Boga...) s slovenskim tekstem. Oba ta »Missus« pojejo pred božičem v St. Lenartu. Ta glasbeni motiv je v navadi po Furlaniji. V izdaji Vittorio Franz: Missus (Udine) je Trinko napisal »A proposito di Missus« (uvodno besedo in razlago. »Missus« (Missus est angelus Gabriel a Deo...) se poje pri božičnih devetdnevnih, pri pobožnosti k pripravi za božične praznike. Besedilo je povzeto iz evangelija in je skoraj

Pojejo vsi: žene, otroci, moški, bodisi unisočno, bodisi v zboru, vendar počasi in pobožno.

Ves pa je Trinko v svojem glasbenem

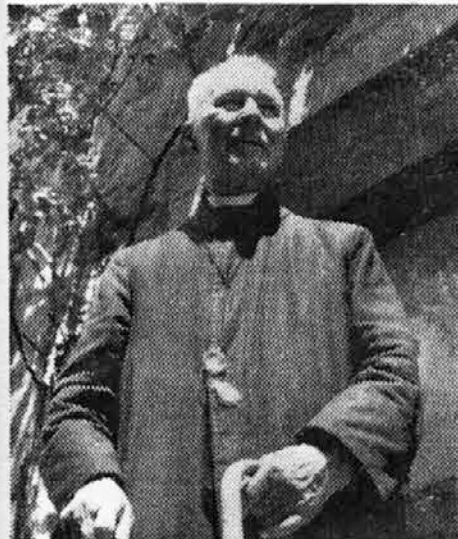

MOTIV IZ TRČMUNA — ROJSTNE VASI IVANA TRINKA

Prof. Ivan Trinko:

Ustoličenje slovenskega vojvode

(Iz knjige „Zgodovina Jugoslavije“)

IVAN TRINKO PRED SVOJIM DOMOM V TRČMUNU

Po italijanskih revijah srečujemo Trinko kot finočutečega glasbenega ustvarjanja. Svojemu ljubljencu — vzorniku maestro Tomadiniju posveča v posebnih delih: »Jakopo Tomadini e la musica sacra in Friuli« (Udine 1910) in v »Commemorazione de Jakopo Tomadini nel primo centenario della sua nascita« (Udine 1923) cele glasbene razprave in marsikaj odkrije Furlanom česar sami niso mogli najti.

Na torišču dveh glasbenih kultur, v območju furlanskega in slovenskega ljudstva, kjer se spajajo in vrste različne struje glasbene umetnosti, pa še pod neposrednim vplivom cerkvene glasbe, so gotovo bogati viri, iz katerih Trinko zajema svoje znanje in zaklade.

V svoji razpravi »Saggio di antiche melodie liturgiche nei paesi italo-slavi« (»Arte cristiana«, Milano 1915) iznaša stare liturgične melodije v slovenskih in furlanskih krajih in jih primerja, v kolikor se med seboj razlikujejo. Najde bistveno razliko med enimi in drugimi. Slovenci v Italiji so ohranili stare liturgične napeve, sploh imajo izredne naravne vrline, da znajo obdržati v svoji lasti svete in svetle pesmi. Ohranili so stare melodije iz 15. stoletja in še od prej. Tako pojejo še pesem, ki je v Trubarjevi zbirki pesmi iz leta 1584 in ki se glasi: »Stara Velikonozna pesem«, čigar tekst je objavljen tudi v »Vocabolario Italiano e Schiavo, Udine 1602 P. Gregorio Alasio de Sommaripa«. To pesem pojejo samo še beneški Slovenci:

»Jezus je od smrti vstal od svoje britke martre, zato se veselimo ino Boga častimo. Aletujaa.«

Slovani pripadajo indoevropski skupnosti, vendar pa je njihova začetna zgodovina zavita v tajnost. V začetku so prebivali po obširnih planjavah na ozemlju današnje Ukrajine. Ker so bili oddaljeni od Grkov in Rimljanov, zgodovinarji teh dveh narodov ne vedo povedati mnogo o njih; vendar pa se zdi ugotovljeno, da so bili ti Praslovani in Vendi, eden in isti narod.

Ker so bili pretežno poljedelci in pastirji, jih je priklepala nase zelo rodovitna zemlja, na kateri so živeli. Ker pa so se razmnožili, so se začeli širiti na vse strani in razlikovati med seboj v prazgodovini. Iz tega razlikovanja so nastale najprej tri skupine, ali narodi, ki so se potem razdelili še v nadaljne skupine, iz katerih so nastali današnji slovenski narodi. Zato danes naziv Slovani, ali slovenski jezik, ne pomeni niti nekega določnega naroda, niti nekega določenega jezika, ampak vse Slovane na splošno.

Ena izmed treh prvotnih skupin, ki jih zgoraj navajamo, je prekorčila Karpatne in se naselila ob spodnji Donavi, kjer sta jih našla zgodovinarja Prokopij in Jornandes, ki sta jih imenovala z imenom Selavenoi. Ti Slovani, kakor so sami sebe imenovali, so se še nadalje razmnožili in razširili v vse smeri. Tako smo okrog VII. stoletja ugotovili tri nove skupine, od katerih se je ena naselila na Balkanskem polotoku in ki jo predstavljajo današnji Bolgari. Druga skupina se je pomaknila proti zapadu in severozapadu, ter prodrla v doline Norijskih Alp, ter ustvarila današnje Slovence, ki so ohranili svoje prvotno ime. Tretja skupina se je naselila v Panoniji in v vsej pokrajini, ki se razteza od Karpatov do Jadrana ter jo tvorijo Srbobhrvati.

Zelo zanimiva je bila družabna ureditev teh Slovanov. Posamezne prvotne družine so posedovale zelo obsežna zemljišča. Vsaka od teh je z razmnoževanjem ustvarila preko sinov, vnukov in pravnukov nove družine, ki so živele skupaj pod četrto streho, dokler je bilo to mogoče, pozneje pa so si zgradile hiše v neposred-

ni bližini. Te hiše so se polagoma namnožile in nastala je vas, ki je imela včasih do 300 ljudi, ki so bili vsi med seboj povezani s sorodstvom.

Taka skupina se je imenovala zadruga. Na čelu ji je stal kot naraven poglavar stari oče, ali kdo drug, ki so ga izbrali. Ta poglavar se je imenoval starešina, ali gospodar, ter je v dobi poganstva opravljal tudi svečeniške posle.

Premoženje zadruga je ostalo nerazdeljeno, in je pripadalo zadrugi, ki pa je morala skrbeti za posameznike, medtem ko so člani morali delati zanjo in ubogati starešino. Po imenu starešine so se imenovali tudi vsi člani. Če se je n. pr. imenoval Jovan, je bil vsak član zadruga Jovanovič, vsi skupaj pa so bili Jovanoviči; če je bil Marko, se je član imenoval Markovič itd. Dobrišen del današnjih priimkov ima ta izvor.

Iz združitve več zadrug se je tvorila župa, kateri na čelu je bil župan, ki je bil voljen in je prebival v utrjenem gradu. Več žup skupaj je tvorilo vojvodstvo, kateremu je načeloval vojvoda, ali knez.

Koroški vojvoda je bil izbran od ljudstva s posebnim obredom, ki je vredno, da ga navedemo.

Svečanost se je vršila na Gosposvetnem polju, blizu zelo starega svetišča ne daleč od Celovca. Na odprtem polju, poleg cerkve, je stal (in stoji še sedaj) kos starega stebra (verjetno rimskega izvora) s kapitijem. Ta je predstavljala tako imenovani knežji kamen. Nanj se je vsedel kmet iz svobodne družine Edlinger, ki je imela to pravico že od davnih časov. V tem je prihajal obdan od velikega števila plemičev in vitezev in v velikem sijaju, izbrani knez. V gotovi razdalji od kmeta je moral odložiti vsa knežja oblačila in si obleči preprosto kmečko obleko ter obuti kmečke čevlje. Potem je vzel v eno roko palico, z drugo pa je vodil škasto kobilu in bika, ter se približal.

Tedaj je kmet vprašal okoli stoječo množico:

»Kdo je tisti, ki se mi približuje?«

»To je naš vojvoda,« je odgovarjala množica.

»Ali je on pravičen knez, ki skrbi za dobrobit domovine?«

»Je in bo tak vedno.«

»Ali izhaja iz svobodnega rodu? Je prijatelj in zaščitnik pravne vere?«

»Je in bo tak ostal.«

»In s kakšno pravico me hoče pregnati s tega mesta?«

»V plačilo ti bo dal 60 denarjev, kobilu, bika in obleko, ki jo ima na sebi, ter bo oprostil tebe in tvojo družino vseh dajatev.«

Tedaj je kmet rahlo udaril vojvoda po licu in ga opomnil na sveto dolžnost, da mora soditi pravično. Nato je zapustil knežji kamen ter se odstranil in odvedel s seboj obe živali.

Vojvoda, ki je bil še vedno v preprosti obleki, se je nato vsedel na kamen, kjer mu je pustil prostor kmet. Prijel je v roko meč in zamahnil z njim na vse štiri strani sveta, ter prisegel, da bo sodnik vsem po dolžnosti in po pravici.

Končno je iz klobuka popil požirek sveče vode, kakor je običaj med kmeti. S tem je hotel pokazati ljudstvu, da se bo on zadovoljil s prideiki domače zemlje in ne bo želel vina in drugih tujih poslastic.

Slovesnost je bila zaključena s svečanim opraviлом v bližnji cerkvi.

TRČMUN

se je poglobil ter se lotil vztrajnega študija v teoriji, harmoniji in kontrapunktu.

Ivan Trinko je glasbeni samouk. Le mimogrede za nekaj časa je imel učitelja, ki mu je dal prve nauke v teoriji, ali mu ni znal veliko pomagati. Trinko se ni zadovoljil z njim, zato je kar sam nadaljeval z glasbenim učenjem.

Največ izpodbude je prejemal v delih velikega čedadskega glasbenika Jacopa Tomadinija in njegovega maestra Candottija, poleg tega se mu je nudila takorekoč dnevna praksa v semenišču sameni tri poučevanju cerkvenega, koralnega petja in pri orglah. Na razpolago je imel glasbeno literaturo, ki jo je tudi v veliki meri kritično predelal.

Trinkove kompozicije niso vsem znane, niti niso objavljene, a so tu njegovi mnogostevilni rokopisi, raztreseni po semenišču in raznih zavodih, predvsem v »Nobile collegio Dimesse«, kjer je bil preko 40 let ravnatelj in voditelj petja.

Kar smo jih do danes našli, so te kompozicije le nabožne. Nbroj jih je: Ecce Panis, Jesu Redemptor, Jesu dulcis memoria, Litanie della Madonna, Miserere, O Salutaris, O Sacrum Convivium, O

IVAN TRINKO:

NAŠI PAGLAVCI

ČRTICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLO VENIJE

Zimski večer

Kako je prijetno bivati v topli, zakurjeni izbi in gledati v prostrani svet, kadar razsaja zunaj huda zima. Vse gore na okoli so se spremenile v čudovito, bujno deželo. Tudi domača vas se je korenito predrugačila. Vsa je bela in čista. Vse ničednosti, vsako smetje, vse gnojnice in luže so izginile pod debelo plastjo svežega snega. Od čudovito našemljenih streh majhlo dolge in goste struce, a drevje žalostno vzdiguje proti nebu ogoljene vrhe, zavite v dolgo odejo kakor ranjeni obvezane roke. Veter prhuta okoli brez navadnega glasu, kakor da bi govoril brezoboln staro; le skozi špranje pliska ali pa tul ob vogalih. Sicer pa ga je lepo poslušati, ako je blazak na toplem; če si zvečer v izbi ali pa ponoči že zarit v tople posteljo, je ni prijetnejše godbe.

Večer je. Domači so pojedli in pomolili. Sosedje prihajajo. Noč je zgodnja in dolga. Kdo bo ležal toliko časa! Lojzika zna krasno čitati. Prava naslada je poslušati jo. Vidiš, muša! Če sam bereš, nič ne razumeš. A če bere ona, je vse jasno; še besede, bolj zavite po kranjsko, ti prenese na naše.

»No, ali bo kaj nocoj? Kje je Lojzika?« vpraša stari Žef, izkušen mož in najvestejši gost, ki strahovito rad poslušata in čisto vse drži na pamet, kar sliši. Koleno položi čez koleno, na koleno komolec, v roki stari čeljusti, v čeljusti pišico; tako kadi in poslušata. Niti besedice ne presliši. Leto pozneje ti točno pove, kar je slišal, da se mu moraš čuditi.

»Nocoj ni Lojzika; glava jo boli in spat je šla.«

»Skoča! Nič ne bo o rokovanju nocoj.«

»Žef, povejte pa vi kako; saj znate,« mu reče Pepič.

»Eh, kaj so naše pravilice!«

»Pa znate, pa znate! One lepe, kratke znate, one po našem; saj so lepše! Dajte, dajte! ga vprek presijo otroci, ki niso za obširne povesti.«

»Vi ste mnogo prehodili po svetu. Gotovo vas je kdaj strašilo. Povejte o strašilu.«

»Kaj strašilo! To ni nič; strašila ni.«

»Je, je! Saj je lani strašilo Miho; neli Miha?«

Miha je bil drugi sosed, ki je rad poslušal, pa tudi sam rad kaj povedal, kar je bilo in ni bilo.

»Seveda me je,« odgovori.

»Kaj strašilo!« ugovarja Žef, »strašilo je prazna vera.«

»Pa ga je, pa ga je in še kako!« zatrjujejo otroci.

»Povejte no, Miha. Da bo vedel in veroval,« priglanja nekdo.

»Kaj tom pravil! Kar je bilo, je bilo; saj sem že pravil, saj veste.«

»Pa ste rekli, da vas je večkrat strašilo.«

»Seveda me je.«

»Povejte, kdaj ste se najbolj ustrašili.«

»Če ne bo Žef godrnjal! On poslušarad samo Lojziko, kakor da bi bilo vse res, kar Lojzika bere!«

»Mi pa rajši poslušamo vas.«

»No pa povej, kar znaš,« reče Žef, »saj tom poslušal in potem povem tudi jaz svojo.«

»Da, da! Oba. Oj joj! Nocoj bodo naše,« vzklikne Ciril.

Otroci so se lepo razvrstili okoli Mihe in se zamaknili vanj, kajti zanje ni lepših pravljic, nego o strahovih. Radi imajo, da se jim domišljija zapleta v čudne in strahovite dogodivščine in da jim groza pretresa mlado dušo.

»Pustimo, kar se mi je lani zgodilo, saj sem že večkrat ponavljal.«

Povem drugo. Bilo je onega leta, ko so našli v Planinu mrtvega človeka in nihče ni vedel, odkod je bil in kako je umrl.

Takrat se je marsikdo bal hoditi ponoči pe oni poti; še podne, če je bil človek sam v oni samoti, ni bilo lepo. Potem so se privadili in se niso več bali. Pravili so vendar, da ondi straši in baje se mrtvec še zdaj prikazuje.

Bil sem torej neke redelje v Kobaridu in nazaj grede sem se zapoznil na Livku, kakor se rado zgodi. Dobrega vipavca so točili pri Krocju, dobra družba je tudi bila in tako je prišla noč. Že pozno sem se pobral domov čez Jevšček, kar se mi je zdelo bolj domače, nego po dolini skozi Polavo. V Jevščeku sem zopet popil pol litra, da sem šel še bolj srčno. Bal se itak nisem; no pa je vendar bolje, če je človek ponoči dobre volje, ako hodi sam. In tako sem šel popolnoma brezskrbno čez jevško polje in prišel čez stari »konfin« (mejo) v onegovo senožet, odkoder se lepo vidi na vse kraje. Luna je skledela na polnem: Niti v glavo mi ni prišlo, da bi se bal. Šel sem neprej kakor na perutih, kar mi zajec preskočil pot. No, vižga! Če bi imel puško, sem pomislil. Tako sem mislil in glej, dolgouha, obrne se nazaj in mi spet prestriže pot. »Kaj (Nadaljevanje na 4. strani.)

